

Małgorzata Łojkowska

Stowarzyszenie Interwencji Prawnej

„System pomocy rodzinom zagrożonym wykluczeniem społecznym w Polsce”

Ekspertyza przygotowana w ramach projektu

„EAPN Polska – razem na rzecz Europy Socjalnej”

Projekt „EAPN Polska – razem na rzecz Europy Socjalnej” dofinansowany ze środków Programu Operacyjnego Fundusz Inicjatyw Obywatelskich”

Pojęcie wykluczenia, bądź marginalizacji, odnosi się do sytuacji, w której jednostki zostają, z różnych przyczyn, pozbawione możliwości pełnego uczestniczenia w życiu społecznym. Pojawienie się terminu wykluczenia społecznego jest konsekwencją odkrycia, że w nowoczesnych społeczeństwach, część osób, pomimo formalnego braku przeszkód, jest faktycznie pozbawiona możliwości uczestniczenia w wielu aspektach życia. Jest to związane z brakiem umiejętności korzystania z istniejących możliwości i przysługujących uprawnień, brakiem świadomości ich istnienia lub brakiem dostępu do dóbr, które sprawiają, że pełne uczestnictwo w życiu społecznym jest realne.

Wykluczenie społeczne najczęściej związane jest z występowaniem ubóstwa, nie są to jednak pojęcia tożsame. Ubóstwo nie musi determinować wykluczenia społecznego, a wykluczenie społeczne nie zawsze wiąże się z ubóstwem. Ubóstwo jednostki zwiększa jednak ryzyko, że będzie ona marginalizowana. Jednocześnie zarówno ubóstwo jak i wykluczenie społeczne nierzadko ma źródło w innych problemach osoby lub jej rodziny.

Na wykluczenie społeczne najczęściej wpływa wiele czynników. Przyjmuje się, że istnieją grupy w większym stopniu narażone na marginalizację. Wśród tych grup wymienia się m.in. dzieci i młodzież ze środowisk zaniedbanych, dzieci wychowujące się poza rodziną biologiczną, kobiety samotnie wychowujące dzieci, ofiary patologii życia rodzinnego, w tym przemocy w rodzinie, osoby o niskich kwalifikacjach zawodowych, osoby bezrobotne, bezdomne, osoby niepełnosprawne, osoby chore psychicznie lub chronicznie chore, samotne osoby starsze, osoby opuszczający zakłady karne, osoby należące do mniejszości etnicznych lub narodowych, osoby opuszczające zakłady karne oraz osoby uzależnione i ich rodziny. Przyczyny wykluczenia często mieszają się z jego skutkami. Przykładowo, osoba wychowana w dysfunkcyjnej rodzinie jest bardziej narażona na bezrobocie i wykluczenie społeczne, co z kolei zwiększa ryzyko wystąpienia uzależnień, co z kolei zwiększa ryzyko dalszej społecznej izolacji. Jednocześnie wykluczenie jest efektem wzajemnych relacji jednostki z otoczeniem społecznym. Z jednej strony można zaobserwować proces wykluczania pewnych jednostek bądź grup przez otoczenie społeczne np. przez przypisanie im negatywnej etykiety. Z drugiej strony marginalizowanie powoduje, że jednostka zaczynana sama siebie postrzegać jako gorszą i niezdatną do równoprawnego uczestniczenia w życiu społecznym.

Ze względu na złożoność zjawiska wykluczenia, działania mające na celu pomoc osobom wykluczonym społecznie prowadzone są wielotorowo, przy współpracy wielu

podmiotów i instytucji. Walka z wykluczeniem społecznym wiąże się zwykle z instytucjonalnym wsparciem w przezwyciężaniu jednocześnie przyczyn i skutków wykluczenia. Przykładowo, pomoc osobie, która doznaje przemocy w rodzinie w wyjściu z sytuacji przemocy, jest jednocześnie przeciwdziałaniem jej wykluczeniu społecznemu. Pomoc osobom bezrobotnym, która doświadczają społecznej izolacji, może polegać na udzieleniu wsparcia w przezwyciężeniu problemów osobistych, podniesieniu kwalifikacji, wzmocnieniu samooceny wraz z jednoczesnym zainicjowaniem systemowych zmian poprawy sytuacji na rynku pracy. Pomoc osobom wykluczonym społecznie w przezwyciężaniu ich problemów, jest bardzo istotna, ponieważ osoby wykluczone rzadko dysponują siecią wsparcia, która byłaby pomocna w procesie wychodzenia z trudnej sytuacji życiowej.

Pomoc społeczna

Pomoc społeczna jest instytucją polityki społecznej państwa mającą na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężenie trudnych sytuacji życiowych, których nie są w stanie pokonać wykorzystując własne zasoby i możliwości. Zadaniem pomocy społecznej jest także zapobieganie sytuacjom, które mogą skutkować wykluczeniem społecznym, przez podejmowanie działań zmierzających do życiowego usamodzielnienia osób i rodzin w trudnej sytuacji i ich integracji ze środowiskiem.

Podstawowym aktem prawnym określającym organizację pomocy społecznej, zadania w zakresie pomocy społecznej, rodzaje świadczeń z pomocy społecznej oraz zasady i tryb jej udzielania jest Ustawa z dnia 12.03.2004r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593).

Ustawa stanowi, iż pomocy społecznej udziela się osobom i rodzinom w szczególności z powodu ubóstwa, sieroctwa, bezdomności, bezrobocia, niepełnosprawności, długotrwałej lub ciężkiej choroby, przemocy w rodzinie, potrzeby ochrony ofiar handlu ludźmi, potrzeby ochrony macierzyństwa lub wielodzietności, bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych, braku umiejętności w przystosowaniu do życia młodzieży opuszczającej całodobowe placówki opiekuńczo-wychowawcze, trudności w integracji cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą, trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego, alkoholizmu lub narkomanii, zdarzenia losowego i sytuacji kryzysowej, klęski żywiołowej lub ekologicznej. Sformułowanie „w szczególności” oznacza, że pomoc społeczna może być udzielana nie tylko

grupom wymienionym wprost w ustawie. Pomoc społeczną organizują organy administracji rządowej i samorządowej współpracując w tym zakresie, na zasadach partnerstwa, z organizacjami społecznymi i pozarządowymi, Kościołem Katolickim, innymi kościołami, związkami wyznaniowymi oraz osobami fizycznymi i prawnymi. Obowiązek zapewnienia realizacji zadań pomocy społecznej spoczywa na jednostkach samorządu terytorialnego oraz na organach administracji rządowej w zakresie ustalonym ustawą o pomocy społecznej. Najważniejszą rolę odgrywa w zakresie świadczenia pomocy osobom wykluczonym społecznie gmina oraz powiat, które realizują swoje zadania w tym zakresie w największym stopniu poprzez Ośrodki Pomocy Społecznej oraz Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie.

Zadania gminy w zakresie pomocy społecznej:

- opracowanie i realizacja gminnej strategii rozwiązywania problemów społecznych ze szczególnym uwzględnieniem programów pomocy społecznej, profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych i innych, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka;
- sporządzanie bilansu potrzeb gminy w zakresie pomocy społecznej;
- udzielanie schronienia, zapewnienie posiłku oraz niezbędnego ubrania osobom tego pozbawionym;
- przyznawanie i wypłacanie zasiłków okresowych;
- przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych;
- przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego;
- przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych na pokrycie wydatków na świadczenia zdrowotne osobom bezdomnym oraz innym osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu w Narodowym Funduszu Zdrowia,
- przyznawanie zasiłków celowych w formie biletu kredytowanego;
- przyznawanie i wypłacanie zasiłków stałych;
- opłacanie składek na ubezpieczenie zdrowotne określonych w przepisach o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych;
- przyznawanie i wypłacanie zasiłków specjalnych celowych;

- przyznawanie i wypłacanie pomocy na ekonomiczne usamodzielnienie w formie zasiłków, pożyczek oraz pomocy w naturze;
- opłacanie składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe za osobę, która zrezygnuje z zatrudnienia w związku z koniecznością sprawowania bezpośredniej, osobistej opieki nad długotrwale lub ciężko chorym członkiem rodziny oraz wspólnie niezamieszkującymi matką, ojcem lub rodzeństwem;
- praca socjalna;
- organizowanie i świadczenie usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych, miejscu zamieszkania, z wyłączeniem specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi;
- prowadzenie i zapewnienie miejsc w placówkach opiekuńczo wychowawczych wsparcia dziennego lub mieszkaniach chronionych;
- tworzenie gminnego systemu profilaktyki i opieki nad dzieckiem i rodziną;
- dożywianie dzieci;
- sprawienie pogrzebu, w tym osobom bezdomnym;
- kierowanie do domu pomocy społecznej i ponoszenie odpłatności za pobyt mieszkańca gminy w tym domu;
- pomoc osobom mającym trudności w przystosowaniu się do życia po zwolnieniu z zakładu karnego;
- prowadzenie i zapewnienie miejsc w domach pomocy społecznej i ośrodkach wsparcia o zasięgu gminnym oraz kierowanie do nich osób wymagających opieki;
- podejmowanie innych zadań z zakresu pomocy społecznej wynikających z rozeznanych potrzeb gminy, w tym tworzenie i realizacja programów osłonowych;
- współpraca z powiatowym urzędem pracy w zakresie upowszechniania ofert pracy oraz informacji o wolnych miejscach pracy, upowszechniania informacji o usługach poradnictwa zawodowego i o szkoleniach.

Do zadań zleconych z zakresu administracji rządowej realizowanych przez gminę należy:

- organizowanie i świadczenie specjalistycznych usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi;
- przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych na pokrycie wydatków związanych z klęską żywiołową lub ekologiczną;

- prowadzenie i rozwój infrastruktury środowiskowych domów samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi;
- realizacja zadań wynikających z rządowych programów pomocy społecznej, mających na celu ochronę poziomu życia osób, rodzin i grup społecznych oraz rozwój specjalistycznego wsparcia;
- przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych, a także udzielanie schronienia, posiłku oraz niezbędnego ubrania cudzoziemcom,
- przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych, a także udzielanie schronienia, posiłku i niezbędnego ubrania cudzoziemcom, którzy uzyskali zgodę na pobyt tolerowany na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;
- wypłacanie wynagrodzenia za sprawowanie opieki.

Do najważniejszych zadań powiatu w zakresie pomocy społecznej należy:

- opracowanie i realizacja powiatowej strategii rozwiązywania problemów społecznych, ze szczególnym uwzględnieniem programów pomocy społecznej, wspierania osób niepełnosprawnych i innych, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka
- prowadzenie specjalistycznego poradnictwa,
- organizowanie opieki w rodzinach zastępczych, udzielanie pomocy pieniężnej na częściowe pokrycie kosztów utrzymania umieszczonych w nich dzieci oraz wypłacanie wynagrodzenia z tytułu pozostawania w gotowości przyjęcia dziecka albo świadczonej opieki i wychowania niespokrewnionym z dzieckiem zawodowym rodzinom zastępczym,
- zapewnienie opieki i wychowania dzieciom całkowicie lub częściowo pozbawionym opieki rodziców, w szczególności przez organizowanie i prowadzenie ośrodków adopcyjno-opiekuńczych, placówek opiekuńczo-wychowawczych, dla dzieci i młodzieży, w tym placówek wsparcia dziennego o zasięgu ponadgminnym, a także tworzenie i wdrażanie programów pomocy dziecku i rodzinie,
- pokrywanie kosztów utrzymania dzieci z terenu powiatu, umieszczonych w całodobowych placówkach opiekuńczo-wychowawczych i w rodzinach zastępczych, również na terenie innego powiatu;
- przyznawanie pomocy pieniężnej na usamodzielnienie oraz na kontynuowanie nauki osobom opuszczającym całodobowe placówki opiekuńczo wychowawcze typu rodzinnego i socjalizacyjnego, domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych

intelektualnie, domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, rodziny zastępcze oraz schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę lub młodzieżowe ośrodki wychowawcze;

- pomoc w integracji ze środowiskiem osób mających trudności w przystosowaniu się do życia, młodzieży opuszczającej całodobowe placówki opiekuńczo-wychowawcze typu rodzinnego i socjalizacyjnego, domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, rodziny zastępcze oraz schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę lub młodzieżowe ośrodki wychowawcze, mających braki w przystosowaniu się;

- pomoc cudzoziemcom, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą, mających trudności w integracji ze środowiskiem;

- prowadzenie i rozwój infrastruktury domów pomocy społecznej o zasięgu ponadgminnym oraz umieszczanie w nich skierowanych osób;

- prowadzenie mieszkań chronionych dla osób z terenu więcej niż jednej gminy oraz powiatowych ośrodków wsparcia, w tym domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, z wyłączeniem środowiskowych domów samopomocy i innych ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi;

- prowadzenie ośrodków interwencji kryzysowej.

Do zadań z zakresu administracji rządowej realizowanych przez powiat należy:

- pomoc cudzoziemcom, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą, w zakresie indywidualnego programu integracji, oraz opłacanie za te osoby składek na ubezpieczenie zdrowotne;

- prowadzenie i rozwój infrastruktury ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi;

- realizacja zadań wynikających z rządowych programów pomocy społecznej, mających na celu ochronę poziomu życia osób, rodzin i grup społecznych oraz rozwój specjalistycznego wsparcia;

- udzielanie cudzoziemcom pomocy w zakresie interwencji kryzysowej;

- finansowanie pobytu w całodobowych placówkach opiekuńczo wychowawczych oraz w rodzinach zastępczych dzieciom cudzoziemców;

- realizacja zadań z dziedziny przysposobienia międzynarodowego dzieci, w tym zlecenie realizacji tych zadań podmiotom prowadzącym niepubliczne ośrodki adopcyjno-opiekuńcze wyznaczone przez ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego.

Ośrodki Pomocy Społecznej

Ośrodki pomocy społecznej są jednostkami organizacyjnymi wykonującymi zadania z zakresu pomocy społecznej w gminie. W każdej gminie działa jeden Ośrodek Pomocy Społecznej. W M.st. Warszawie, uwzględniając strukturę administracyjną miasta, w ramach dzielnic, zorganizowano 18 ośrodków pomocy społecznej. Podstawą prawną działania ośrodków pomocy społecznej jest Ustawa z dnia 12.03.2004r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593).

Ośrodek odpowiedzialny jest za wypłatę świadczeń pieniężnych oraz realizację świadczeń niepieniężnych.

Świadczenia niepieniężne to praca socjalna, bilet kredytowany, składki na ubezpieczenie zdrowotne, składki na ubezpieczenia społeczne, pomoc rzeczowa, w tym na ekonomiczne usamodzielnienie, sprawienie pogrzebu, poradnictwo specjalistyczne, interwencja kryzysowa, schronienie, posiłek, niezbędne ubranie, usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania, w ośrodkach wsparcia oraz w rodzinnych domach pomocy, specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania oraz w ośrodkach wsparcia, mieszkanie chronione, pobyt i usługi w domu pomocy społecznej, opieka i wychowanie w rodzinie zastępczej i w placówce opiekuńczo - wychowawczej, pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, w tym w mieszkaniu chronionym, pomoc w uzyskaniu zatrudnienia, pomoc na zagospodarowanie – w formie rzeczowej dla osób usamodzielnianych, szkolenia, poradnictwo rodzinne i terapia rodzinna prowadzone przez ośrodki adopcyjno-opiekuńcze.

Świadczenia pieniężne to różnego typu formy pomocy finansowej – zasiłek stały, okresowy, celowy. Zasiłek stały przysługuje pełnoletniej osobie samotnie gospodarującej, niezdolnej do pracy z powodu wieku lub całkowicie niezdolnej do pracy, która spełnia kryterium dochodowe oraz pełnoletniej osobie pozostającej w rodzinie, niezdolnej do pracy z powodu wieku lub całkowicie niezdolnej do pracy, jeżeli jej dochód, jak również dochód na osobę w rodzinie są niższe od kryterium dochodowego na osobę w rodzinie. Zasiłek okresowy przysługuje w szczególności ze względu na długotrwałą chorobę, niepełnosprawność, bezrobocie, możliwość utrzymania lub nabycia uprawnień do świadczeń z innych systemów

zabezpieczenia społecznego osobie samotnie gospodarującej, której dochód jest niższy od kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej lub rodzinie, której dochód jest niższy od kryterium dochodowego rodziny. W celu zaspokojenia niezbędnej potrzeby bytowej może być przyznany zasiłek celowy. Zasiłek celowy może być przyznany w szczególności na pokrycie np. części lub całości kosztów zakupu żywności, leków i leczenia, opału, odzieży, niezbędnych przedmiotów użytku domowego, drobnych remontów i napraw w mieszkaniu. Możliwe jest także, w niektórych przypadkach, również pokrycie wydatków na świadczenia zdrowotne. Może być przyznany także osobie albo rodzinie, które poniosły straty w wyniku wydarzenia losowego, klęski żywiołowej lub ekologicznej. Może być także przyznany w formie biletu kredytowanego.

Za osobę, która zrezygnuje z zatrudnienia w związku z koniecznością sprawowania bezpośredniej, osobistej opieki nad długotrwale lub ciężko chorym członkiem rodziny oraz wspólnie niezamieszkującymi matką, ojcem lub rodzeństwem, ośrodek pomocy społecznej opłaca składkę na ubezpieczenia emerytalne i rentowe od kwoty kryterium dochodowego na osobę w rodzinie, jeżeli dochód na osobę w rodzinie osoby opiekującej się nie przekracza 150 % kwoty kryterium dochodowego na osobę w rodzinie i osoba opiekująca się nie podlega obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym z innych tytułów lub nie otrzymuje emerytury albo renty. Dotyczy to również osób, które w związku z koniecznością sprawowania opieki pozostają na bezpłatnym urlopie.

Oprócz pomocy finansowej Ośrodki Pomocy Społecznej oferują także pracę socjalną. Praca socjalna świadczona jest przez pracowników socjalnych na rzecz poprawy funkcjonowania osób i rodzin w ich środowisku społecznym. Praca socjalna prowadzona jest z osobami i rodzinami w celu rozwinięcia lub wzmocnienia ich aktywności i samodzielności życiowej, ze społecznością lokalną w celu zapewnienia współpracy i koordynacji działań instytucji i organizacji istotnych dla zaspokajania potrzeb członków społeczności. Praca socjalna może być prowadzona w oparciu o kontrakt socjalny. W pracy socjalnej wykorzystuje się właściwe tej działalności metody i techniki, stosowane z poszanowaniem godności osoby i jej prawa do samostanowienia. Praca socjalna świadczona jest osobom i rodzinom bez względu na posiadany dochód. Celem pracy socjalnej powinna być zatem aktywizacja osób wykluczonych oraz nabywanie przez nie umiejętności umożliwiających skuteczną partycypację w życiu społecznym. Profesjonalna pomoc społeczna nie powinna mieć charakteru permanentnego. Jej celem powinno być doprowadzenie do względnej

samodzielności jednostki, która stanowi istotne kryterium przełamania wykluczenia społecznego.

Ośrodki pomocy społecznej prowadzą także poradnictwo specjalistyczne, w szczególności: prawne, psychologiczne i rodzinne. Poradnictwo jest świadczone osobom i rodzinom, które potrzebują wsparcia w rozwiązywaniu swoich problemów życiowych, bez względu na posiadany dochód. Poradnictwo prawne realizuje się przez udzielanie informacji o obowiązujących przepisach z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego, zabezpieczenia społecznego, ochrony praw lokatorów. Poradnictwo psychologiczne realizuje się przez procesy diagnozowania, profilaktyki i terapii. Poradnictwo rodzinne obejmuje szeroko rozumiane problemy funkcjonowania rodziny, w tym problemy wychowawcze w rodzinach naturalnych i zastępczych oraz problemy opieki nad osobą niepełnosprawną, a także terapię rodzinną. Najczęściej poradnictwo to realizowane jest w Ośrodku przez specjalny dział pomocy specjalistycznej. Niektóre ośrodki prowadzą punktu konsultacyjne zatrudniające psychologów, prawników oraz innych specjalistów. Pomoc w punkcie udzielane jest w formie konsultacji podczas dyżurów specjalistów.

Zadaniem ośrodków pomocy społecznej jest także przyznawanie usług opiekuńczych. Osobie samotnej, która z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymaga pomocy innych osób, a jest jej pozbawiona, przysługuje pomoc w formie usług opiekuńczych lub specjalistycznych usług opiekuńczych. Usługi opiekuńcze lub specjalistyczne usługi opiekuńcze mogą być przyznane również osobie, która wymaga pomocy innych osób, a rodzina, a także wspólnie niezamieszkujący małżonek, wstępni, zstępni nie mogą takiej pomocy zapewnić. Usługi opiekuńcze obejmują pomoc w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych, opiekę higieniczną, zaleconą przez lekarza pielęgnację oraz, w miarę możliwości, zapewnienie kontaktów z otoczeniem. Specjalistyczne usługi opiekuńcze są to usługi dostosowane do szczególnych potrzeb wynikających z rodzaju schorzenia lub niepełnosprawności, świadczone przez osoby ze specjalistycznym przygotowaniem zawodowym. Ośrodek pomocy społecznej, przyznając usługi opiekuńcze, ustala ich zakres, okres i miejsce świadczenia.

System pomocy społecznej obejmuje także pomoc osobom bezdomnym. Osoba bezdomna może zostać objęta indywidualnym programem wychodzenia z bezdomności, polegającym na wspieraniu osoby bezdomnej w rozwiązywaniu jej problemów życiowych, w szczególności rodzinnych i mieszkaniowych, oraz pomocy w uzyskaniu zatrudnienia. Indywidualny program wychodzenia z bezdomności jest opracowywany przez pracownika

socjalnego ośrodka pomocy społecznej wraz z osobą bezdomną i podlega zatwierdzeniu przez kierownika ośrodka. Jeżeli osoba bezdomna przebywa w schronisku lub domu dla bezdomnych, indywidualny program wychodzenia z bezdomności może być opracowany przez pracownika socjalnego zatrudnionego w tej placówce. Realizatorem indywidualnego programu wychodzenia z bezdomności w takim przypadku jest schronisko lub dom dla bezdomnych. Jeżeli indywidualny program wychodzenia z bezdomności wykracza poza będące w dyspozycji placówki środki pomocy lub zachodzi konieczność objęcia osoby bezdomnej ubezpieczeniem zdrowotnym, podlega on zatwierdzeniu przez kierownika ośrodka pomocy społecznej. W takim przypadku w programie wskazuje się podmioty odpowiedzialne za realizację poszczególnych postanowień programu. Indywidualny program wychodzenia z bezdomności powinien uwzględniać sytuację osoby bezdomnej oraz zapewniać szczególne wspieranie osobie aktywnie uczestniczącej w wychodzeniu z bezdomności. Indywidualny program wychodzenia z bezdomności, stosownie do potrzeb osoby bezdomnej, może uwzględniać wszelkie środki pomocy, jakimi dysponuje ośrodek pomocy społecznej realizujący program. Za osobę bezdomną objętą indywidualnym programem wychodzenia z bezdomności ośrodek pomocy społecznej opłaca składkę na ubezpieczenie zdrowotne.

Powiatowe centra pomocy rodzinie

Powiatowe centra pomocy rodzinie są to jednostki organizacyjne wykonujące zadania powiatu w zakresie pomocy społecznej. Na każdy powiat przypada jedno powiatowe centrum pomocy rodzinie. W M.st. Warszawie zamiast powiatowego centrum pomocy rodzinie utworzono Warszawskie Centrum Pomocy Rodzinie. Zadania powiatowych centrów pomocy rodzinie w miastach na prawach powiatu realizują miejskie ośrodki pomocy społecznej, które mogą być nazywane miejskimi ośrodkami pomocy rodzinie. Podstawą prawną działania powiatowych centrów pomocy rodzinie jest Ustawa z dnia 12.03.2004r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593).

Najważniejszymi obszarami pracy powiatowych centrów pomocy rodzinie na rzecz osób zagrożonym wykluczeniem społecznym jest pomoc dzieciom pozbawionym opieki rodziców biologicznych (w tym praca na rzecz rodzin zastępczych oraz ich wychowanków), pomoc w integracji ze środowiskiem osób mających trudności w przystosowaniu się do życia (m.in. młodzieży opuszczającej placówki opiekuńczo-wychowawcze typu rodzinnego i socjalizacyjnego, domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych

intelektualnie, domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, rodziny zastępcze oraz schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze lub młodzieżowe ośrodki wychowawcze), a także pomoc osobom mającym trudności w integracji ze środowiskiem, które otrzymały status uchodźcy oraz pomoc osobom mającym trudności w przystosowaniu się do życia po zwolnieniu z zakładu karnego.

Oprócz zadań przewidzianych w ustawie o pomocy społecznej, wymienionych wyżej, Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie realizują także **zadania wynikające z ustawy z dn. 27.08 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych**. Należy do nich opracowywanie i realizacja zgodnych ze strategią rozwoju województwa, powiatowych programów działań na rzecz osób niepełnosprawnych w zakresie rehabilitacji społecznej oraz przestrzegania praw osób niepełnosprawnych, współpraca z innymi organizacjami i instytucjami działającymi na rzecz osób niepełnosprawnych, dofinansowywanie turnusów rehabilitacyjnych, sportu, turystyki i rekreacji, sprzętu rehabilitacyjnego, likwidacji barier architektonicznych oraz dofinansowanie kosztów tworzenia i działania warsztatów terapii zajęciowej.

Regionalne Ośrodki Polityki Społecznej

Zadania pomocy społecznej w województwach samorządowych wykonują jednostki organizacyjne – regionalne ośrodki polityki społecznej. Podejmują one raczej działania o charakterze strategicznym i organizacyjnym niż takie, które skierowane są bezpośrednio do osób wymagających wsparcia w trudnej sytuacji życiowej. Podstawą prawną działania ich działania jest, tak jak w przypadku ośrodków pomocy społecznej oraz powiatowych centrów pomocy rodzinie Ustawa z dnia 12.03.2004r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593).

Programy unijne na rzecz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu realizowane przez pomoc społeczną

Zarówno Ośrodki Pomocy Społecznej, Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie jak i Regionalne Ośrodki Polityki Społecznej mają możliwość realizacji projektów na rzecz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu dofinansowywanych z Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach POKL. Specjalnie dla tych podmiotów ogłaszany jest konkurs na realizację projektów systemowych przez OPSy i PCPRy w ramach działania 7.1.1 - Rozwój i

upowszechnienie aktywnej integracji przez ośrodki pomocy społecznej oraz 7.1.2 - Rozwój i upowszechnienie aktywnej integracji przez powiatowe centra pomocy rodzinie. Oprócz tego mogą one składać wnioski o dofinansowanie projektów w ramach konkursów. Z funduszy Europejskiego Funduszu Społecznego realizowane są często Programy Aktywności Lokalnej (PAL), w ramach których organy pomocy społecznej prowadzą dodatkowe działania aktywizujące i integrujące społeczność lokalną, nierzadko w partnerstwie z urzędami gmin, szkołami, poradniami psychologiczno - pedagogicznymi oraz organizacjami pozarządowymi.

Domy pomocy społecznej

Osobie wymagającej całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności, niemogącej samodzielnie funkcjonować w codziennym życiu, której nie można zapewnić niezbędnej pomocy w formie usług opiekuńczych, przysługuje prawo do umieszczenia w domu pomocy społecznej. Podstawą prawną działania domów pomocy społecznej jest Ustawa z dnia 12.03.2004r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593).

Dom pomocy społecznej świadczy usługi bytowe, opiekuńcze, wspomagające i edukacyjne na poziomie obowiązującego standardu, w zakresie i formach wynikających z indywidualnych potrzeb osób w nim przebywających. W przypadku, gdy osoba bezwzględnie wymagająca pomocy lub jej przedstawiciel ustawowy nie wyrażają zgody na umieszczenie w domu pomocy społecznej lub po umieszczeniu wycofują swoją zgodę, ośrodek pomocy społecznej lub dom pomocy społecznej są obowiązane do zawiadomienia o tym właściwego sądu, a jeżeli osoba taka nie ma przedstawiciela ustawowego lub opiekuna – prokuratora.

Domy, w zależności od tego, dla kogo są przeznaczone dzielą się na domy dla:

- 1 osób w podeszłym wieku,
- 2 osób przewlekle somatycznie chorych,
- 3 osób przewlekle psychicznie chorych,
- 4 dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie,
- 5 dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie,
- 6 osób niepełnosprawnych fizycznie.

Domy pomocy społecznej mogą prowadzić, po uzyskaniu zezwolenia wojewody jednostki samorządu terytorialnego, Kościół Katolicki, inne kościoły, związki wyznaniowe oraz organizacje społeczne, fundacje i stowarzyszenia, inne osoby prawne, osoby fizyczne.

Zezwolenie na prowadzenie domu pomocy społecznej wydaje wojewoda właściwy ze względu na położenie domu. Aby uzyskać zezwolenie na prowadzenie domu należy wykazać, że zostały spełnione określone standardy. Pomimo tego organizacja domów pomocy społecznej jest bardzo różna.

Ośrodki wsparcia

Osobom, które ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność wymagają częściowej opieki i pomocy w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych, mogą być przyznane usługi opiekuńcze, specjalistyczne usługi opiekuńcze lub posiłek, świadczone w ośrodku wsparcia. Podstawą prawną działania ośrodków wsparcia jest Ustawa z dnia 12.03.2004r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593).

Ustawa mówi, że ośrodek wsparcia jest jednostką organizacyjną pomocy społecznej dziennego pobytu oraz że ośrodku wsparcia mogą być prowadzone miejsca całodobowe okresowego pobytu. W praktyce część ośrodków wsparcia to miejsca okresowego zamieszkania dla osób potrzebujących pomocy, część natomiast to miejsca gdzie pomoc można uzyskać tylko w ciągu dnia.

Pomoc społeczna prowadzi:

- ośrodki wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi,
- dzienne domy pomocy,
- domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży,
- schroniska,
- domy dla bezdomnych
- kluby samopomocy.

Ośrodkami wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi są środowiskowe domy samopomocy lub kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi. Instytucje te świadczą pomoc osobom, które w wyniku upośledzenia niektórych funkcji organizmu lub zdolności adaptacyjnych wymagają pomocy w funkcjonowaniu w środowisku rodzinnym i społecznym. Ośrodki wsparcia udzielają pomocy zmierzającej do zwiększenia zaradności i samodzielności życiowej tych osób, a także ich integracji społecznej.

Środowiskowe domy samopomocy świadczą usługi w ramach indywidualnych lub zespołowych treningów samoobsługi i treningów umiejętności społecznych, polegających na

nauce, rozwijaniu lub podtrzymywaniu umiejętności w zakresie czynności dnia codziennego i funkcjonowania w życiu społecznym. Okres korzystania z miejsca całodobowego pobytu w środowiskowym domu samopomocy nie może być jednorazowo dłuższy niż miesiąc, z możliwością przedłużenia do trzech miesięcy w uzasadnionych przypadkach.

Rodzinne domy pomocy

W przypadku braku możliwości zapewnienia usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania osoba wymagająca z powodu wieku pomocy innych osób może korzystać z usług opiekuńczych i bytowych w formie rodzinnego domu pomocy. Rodzinny dom pomocy stanowi formę usług opiekuńczych i bytowych świadczonych całodobowo przez osobę w jej miejscu zamieszkania dla nie mniej niż trzech i nie więcej niż ośmiu osób wymagających z powodu wieku wsparcia w tej formie.

Mieszkania chronione

Osobie, która ze względu na trudną sytuację życiową, wiek, niepełnosprawność lub chorobę potrzebuje wsparcia w funkcjonowaniu w codziennym życiu, ale nie wymaga usług w zakresie świadczonym przez jednostkę całodobowej opieki, w szczególności osobie z zaburzeniami psychicznymi, osobie opuszczającej rodzinę zastępczą, placówkę opiekuńczo-wychowawczą, młodzieżowy ośrodek wychowawczy, zakład dla nieletnich, a także cudzoziemcowi, który uzyskał w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą, może być przyznany pobyt w mieszkaniu chronionym.

Mieszkanie chronione jest formą pomocy społecznej przygotowującą osoby tam przebywające, pod opieką specjalistów, do prowadzenia samodzielnego życia lub zastępującą pobyt w placówce zapewniającej całodobową opiekę. Mieszkanie chronione zapewnia warunki samodzielnego funkcjonowania w środowisku, w integracji ze społecznością lokalną.

Mieszkanie chronione może być prowadzone przez każdą jednostkę organizacyjną pomocy społecznej lub organizację pożytku publicznego.

Ośrodki Interwencji Kryzysowej

Celem funkcjonowania Ośrodków Interwencji Kryzysowej jest świadczenie pomocy w rozwiązaniu różnych trudnych sytuacjach życiowych. Ze wsparcia tych placówek mogą korzystać wszyscy, którzy znaleźli się w nagłym lub przewlekłym kryzysie psychicznym, w

sytuacji zagrożenia lub po traumatycznych przejściach. Ośrodki Interwencji Kryzysowej udzielają pomocy osobom przeżywającym trudności małżeńskie, osobom w starszym wieku, osobom dotkniętym przemocą, w tym przemocą domową, osobom przeżywającym utratę kogoś bliskiego (np. śmierć, rozstanie, rozwód), osobom przeżywających gwałtowną, niekorzystną zmianę w życiu (utratę pracy, zdradę współmałżonka, zagrożenie ciężką chorobą itp.). Ośrodki świadczą także pomoc w sytuacjach prób samobójczych oraz ofiarom wypadków i napadów. Ośrodki pomagają również osobom przeżywającym trudności w relacjach społecznych oraz rodzicom w trudnościach wychowawczych. Podstawowym celem działania ośrodków jest interwencja kryzysowa, rozumiana jako zespół interdyscyplinarnych działań podejmowanych na rzecz osób i rodzin będących w stanie kryzysu. Jej celem jest przywrócenie równowagi psychicznej i umiejętności samodzielnego radzenia sobie, a dzięki temu zapobieganie przejściu reakcji kryzysowej w stan chronicznej niewydolności psychospołecznej. Podstawą działania Ośrodków Interwencji Kryzysowej jest Ustawa z dnia 12.03.2004r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593). Prowadzenie ośrodków jest zadaniem własnym powiatu.

Ośrodki interwencji kryzysowej pełnią ważną funkcję w zapobieganiu oraz zwalczaniu wykluczenia społecznego. Związek kryzysu w wykluczeniu społecznym polega na tym, iż kryzys grozi wystąpieniem poważnych zmian dysfunkcyjnych, które z kolei zwiększają ryzyko wykluczenia społecznego. Także osoby, które już funkcjonują w obszarze wykluczenia społecznego korzystają z Ośrodków Interwencji Kryzysowej z racji posiadania różnego rodzaju problemów związanych z wykluczeniem.

Ośrodki różnią się strukturą organizacyjną oraz metodami pracy. Brakuje regulacji prawnych określających szczegółowo ich funkcjonowanie. Najczęściej ośrodki czynne są 24 godziny na dobę. Oferują pomoc psychologiczną, psychiatryczną (konsultacje), porady prawne i socjalne, często zapewniają udział w grupach wsparcia. Wiele z nich posiada także hostel, w którym można przebywać przez pewien czas na określonych zasadach. Ośrodki interwencji kryzysowej współpracują z ośrodkami pomocy społecznej, instytucjami i organizacjami świadczącymi pomoc psychologiczną i psychiatryczną, wymiarem sprawiedliwości, prokuraturą, policją oraz organizacjami pozarządowymi. Sposób tej współpracy jest zależny od standardów wypracowanych w danym powiecie. Interwencją kryzysową obejmuje się osoby i rodziny bez względu na posiadany dochód. Do ośrodków

interwencji kryzysowej można zgłaszać się osobiście lub telefonicznie umówić się ze specjalistą. Wszelka pomoc jest świadczona bezpłatnie.

Ośrodki interwencji kryzysowej otwierają często także inne podmioty, najczęściej organizacje pozarządowe. Wówczas podstawą ich działania nie jest ustawa o pomocy społecznej, lecz ustawa, która dotyczy działania wszystkich organizacji pozarządowych – Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z dnia 29 maja 2003 r.)

Organizacje te, same określają sposób i zakres swojego działania. Część z nich pod tą nazwą prowadzi wyłącznie hostele, część wyłącznie poradnictwo. Niektóre obejmują swoją pomocą wszystkie osoby, niektóre wyłącznie wybraną grupę docelową np. ofiary przemocy w rodzinie.

Punkty konsultacyjne

Osobom wymagającym pomocy psychologiczno prawn socjalnej pomoc świadczą także rozmaite punkty konsultacyjne. Punkty konsultacyjne funkcjonują najczęściej przy ośrodkach pomocy społecznej. Poradnictwo specjalistyczne dla mieszkańców w punktach informacyjno konsultacyjnych organizują także czasem urzędy gminy oraz organizacje pozarządowe.

Poradnie psychologiczno – pedagogiczne

Dzieciom i młodzieży pomocy psychologiczno – pedagogicznej udzielają wsparcia poradnie psychologiczno-pedagogiczne, w tym publiczne poradnie specjalistyczne. Podstawą działania poradni psychologiczno pedagogicznych jest Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dziennik Ustaw z 1996 r. Nr 67 poz. 329).

W poradniach korzystać można także z pomocy logopedycznej oraz pomocy w wyborze kierunku kształcenia i zawodu. Poradnie udzielają rodzicom i nauczycielom pomocy psychologiczno-pedagogicznej związanej z wychowywaniem i kształceniem dzieci i młodzieży. Zatrudniają one pracowników pedagogicznych: psychologów, pedagogów, logopedów, socjologów, doradców zawodowych i rehabilitantów. W praktyce z pomocy poradni korzystają dzieci i młodzież szczególnie narażone na trudności w dorosłym życiu, a tym samym wykluczenie społeczne. Poradnie współpracują ze szkołami oraz ośrodkami pomocy społecznej.

Wojewódzkie i powiatowe urzędy pracy

Urzędy pracy realizują zadania w zakresie łagodzenia skutków bezrobocia, zatrudnienia oraz aktywizacji zawodowej osób poszukujących pracy. Podstawą funkcjonowania urzędów pracy jest Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. nr 99, poz. 1001).

Zadaniem urzędów pracy jest pośrednictwo pracy, poradnictwo zawodowe, organizowanie szkoleń zawodowych udzielanie pożyczek na sfinansowanie kosztów szkoleń zawodowych oraz wypłata zasiłków. Urząd pracy może także stosować inne instrumenty w stosunku do osób będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy.

Urzędy pracy, w zakresie pomocy osobom bezrobotnym, współpracują z Ośrodkami Pomocy Społecznej. Bardzo często te same osoby są klientami obu tych instytucji (w ośrodkach często funkcjonują działy aktywizacji zawodowej, realizują one także projekty dotyczące aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych).

Leczenie osób uzależnionych

System leczenia osób uzależnionych od alkoholu zorganizowany jest odrębnie od systemu leczenia osób uzależnionych od innych substancji psychoaktywnych, choć w ramach obu systemów możliwe jest leczenie osób uzależnionych od kilku substancji. Podstawami funkcjonowania lecznictwa odwykowego z Polsce są: ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi z dnia 28 października 1982 roku (Dz.U. Nr 35, poz. 230), rozporządzenie Ministra Zdrowia w sprawie organizacji, kwalifikacji personelu, zasad funkcjonowania i rodzajów zakładów lecznictwa odwykowego oraz udziału innych zakładów opieki zdrowotnej w sprawowaniu opieki nad osobami uzależnionymi od alkoholu z dnia 31 grudnia 1999 roku (Dz. U. z dnia 21 stycznia 2000 r.) oraz ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz. U. z dnia 19 września 2005 r.).

Działalność w zakresie przeciwdziałania narkomanii prowadzi Krajowe Biuro do Spraw Przeciwdziałania Narkomanii. Podstawę do działań w zakresie przeciwdziałania narkomanii stanowi Krajowy Program Przeciwdziałania Narkomanii. Organ wykonawczy samorządu województwa opracowuje projekt Wojewódzkiego Programu Przeciwdziałania Narkomanii. Przeciwdziałanie narkomanii należy do zadań własnych gminy, obejmujących zwiększenie dostępności pomocy terapeutycznej i rehabilitacyjnej dla osób uzależnionych i osób zagrożonych uzależnieniem, udzielanie rodzinom, w których występują problemy narkomanii,

pomocy psychospołecznej i prawnej, prowadzenie profilaktycznej działalności informacyjnej, edukacyjnej oraz szkoleniowej w zakresie rozwiązywania problemów narkomanii, w szczególności dla dzieci i młodzieży, w tym prowadzenie zajęć sportowo-rekreacyjnych dla uczniów, a także działań na rzecz dożywiania dzieci uczestniczących w pozalekcyjnych programach opiekuńczo-wychowawczych i socjoterapeutycznych, wspomaganie działań instytucji, organizacji pozarządowych i osób fizycznych, służących rozwiązywaniu problemów narkomanii, pomoc społeczną osobom uzależnionym i rodzinom osób uzależnionych dotkniętym ubóstwem i wykluczeniem społecznym i integrowanie ze środowiskiem lokalnym tych osób z wykorzystaniem pracy socjalnej i kontraktu socjalnego. Leczenie osoby uzależnionej prowadzi zakład opieki zdrowotnej lub lekarz wykonujący praktykę lekarską, w tym w ramach grupowej praktyki lekarskiej. Rehabilitację osoby uzależnionej mogą prowadzić lekarz posiadający specjalizację w dziedzinie psychiatrii oraz osoba posiadająca certyfikat specjalisty terapii uzależnień.

Leczenie odwykowe osób uzależnionych od alkoholu prowadzą stacjonarne i niestacjonarne zakłady lecznictwa odwykowego oraz inne zakłady opieki zdrowotnej. Od osób uzależnionych od alkoholu nie pobiera się opłat za świadczenia w zakresie leczenia odwykowego udzielane w zakładach opieki zdrowotnej.

Prowadzenie działań związanych z profilaktyką i rozwiązywaniem problemów alkoholowych oraz integracji społecznej osób uzależnionych od alkoholu należy do zadań własnych gmin. W szczególności zadania te obejmują zwiększanie dostępności pomocy terapeutycznej i rehabilitacyjnej dla osób uzależnionych od alkoholu, udzielanie rodzinom, w których występują problemy alkoholowe, pomocy psychospołecznej i prawnej, a w szczególności ochrony przed przemocą w rodzinie, prowadzenie profilaktycznej działalności informacyjnej i edukacyjnej w zakresie rozwiązywania problemów alkoholowych i przeciwdziałania narkomanii, w szczególności dla dzieci i młodzieży, wspomaganie działalności instytucji, stowarzyszeń i osób fizycznych służącej rozwiązywaniu problemów alkoholowych. Realizacja tych zadań jest prowadzona w postaci gminnego programu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych, stanowiącego część strategii rozwiązywania problemów społecznych, uchwalanego corocznie przez radę gminy. Program jest realizowany przez ośrodek pomocy społecznej, o którym mowa w przepisach o pomocy społecznej, lub inną jednostkę wskazaną w programie.

Do realizacji tych zadań powołuje się gminne komisje rozwiązywania problemów alkoholowych. Komisje mają szczególną rolę w zakresie stosowania procedury zobowiązania do leczenia odwykowego osób uzależnionych od alkoholu, które nie chcą poddać się leczeniu. Leczenie odwykowe, co do zasady jest dobrowolne. Wyjątkowo, istnieje możliwość złożenia wniosku o leczenie odwykowe osoby uzależnionej od alkoholu. Wniosek do sądu o zobowiązanie do leczenia odwykowego osoby uzależnionej złożyć może wyłącznie gminna komisja rozwiązywania problemów alkoholowych. Osoby zainteresowane leczeniem osoby uzależnionej mogą złożyć wniosek do gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych.

Samorząd województwa realizuje zadania, związane z rozwiązywaniem problemów alkoholowych w postaci wojewódzkiego programu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych stanowiącego część strategii wojewódzkiej w zakresie polityki społecznej.

Zarząd województwa organizuje na obszarze województwa całodobowe zakłady lecznictwa odwykowego oraz wojewódzki ośrodek terapii uzależnienia i współuzależnienia. Starosta organizuje na obszarze powiatu inne niż wymienione zakłady lecznictwa odwykowego.

Zakładami lecznictwa odwykowego są: wojewódzki ośrodek terapii uzależnienia od alkoholu i współuzależnienia, przychodnia terapii uzależnienia od alkoholu i współuzależnienia, poradnia dla osób z problemami alkoholowymi, oddział leczenia alkoholowych zespołów abstynencyjnych, całodobowy oddział terapii uzależnienia od alkoholu, dzienny oddział terapii uzależnienia od alkoholu, ośrodek terapii uzależnień od alkoholu.

Do zadań wojewódzkiego ośrodka terapii uzależnienia od alkoholu i współuzależnienia należy w szczególności wykonywanie zadań przychodni terapii uzależnienia od alkoholu i współuzależnienia dla ludności określonego terenu, udzielanie konsultacji specjalistycznych dla zakładów lecznictwa odwykowego, koordynacja pracy zakładów lecznictwa odwykowego na terenie województwa, działalność metodyczno-organizacyjna w zakresie zbierania i opracowywania danych statystycznych dotyczących rozpowszechnienia uzależnienia od alkoholu i związanych z nim problemów oraz lecznictwa odwykowego na terenie województwa, a także ocena tych danych, inicjowanie i prowadzenie działań podnoszących kwalifikacje zawodowe pracowników merytorycznych zatrudnionych w lecznictwie

odwykowym oraz osób współdziałających z zakładami leczenia odwykowego w realizacji zadań programowych, w tym organizowanie staży i szkoleń.

W skład przychodni terapii uzależnienia wchodzi poradnia dla osób z problemami alkoholowymi oraz poradnia dla osób współuzależnionych. Przychodnia terapii uzależnienia od alkoholu i współuzależnienia realizuje programy psychoterapii dla osób uzależnionych od alkoholu i współuzależnionych, pełen zakres indywidualnych świadczeń zapobiegawczo-leczniczych, świadczenia rehabilitacyjne, działania konsultacyjno-edukacyjne dla członków rodzin osób uzależnionych, wspiera działania placówek podstawowej opieki zdrowotnej w zakresie wczesnej diagnozy i krótkiej interwencji, udziela w razie potrzeby konsultacji lekarzom oraz współpracuje z placówkami zajmującymi się rozwiązywaniem problemów alkoholowych i grupami samopomocowymi.

Do zadań oddziału leczenia alkoholowych zespołów abstynencyjnych należy udzielanie indywidualnych świadczeń zapobiegawczo-leczniczych dla osób uzależnionych od alkoholu, a ponadto prowadzenie działań informacyjno-edukacyjnych mających na celu motywowanie pacjentów do podjęcia psychoterapii uzależnienia.

Do zadań całodobowego oddziału terapii uzależnienia od alkoholu należą: realizacja programów psychoterapii uzależnienia od alkoholu, udzielanie indywidualnych świadczeń zapobiegawczo-leczniczych osobom uzależnionym od alkoholu, prowadzenie działań konsultacyjno-edukacyjnych dla członków rodzin osób uzależnionych, przygotowanie pacjenta kończącego podstawowy program terapeutyczny do kontynuowania terapii w programie ambulatoryjnym. Oddziały terapii uzależnienia od alkoholu we współdziałaniu z poradniami dla osób z problemami alkoholowymi mogą realizować programy terapeutyczne dla osób współuzależnionych.

Dzienny oddział terapii uzależnienia od alkoholu realizuje w stosunku do osób uzależnionych od alkoholu i współuzależnionych, które nie wymagają całodobowej hospitalizacji.

W skład ośrodka terapii uzależnień od alkoholu wchodzi co najmniej dwa rodzaje jednostek organizacyjnych spośród wymienionych które zapewniają całodobowe (lub dzienne) i ambulatoryjne świadczenia zdrowotne dla osób uzależnionych od alkoholu i współuzależnionych.

Całodobowymi zakładami leczenia odwykowego są oddziały leczenia alkoholowych zespołów abstynencyjnych oraz całodobowe ośrodki terapii uzależnienia od alkoholu.

Organizacje pozarządowe

Podstawą działania organizacji pozarządowych w Polsce jest Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z dnia 29 maja 2003 r). Organizacją pozarządową jest każda instytucja (a więc zarówno osoba prawna, jak i jednostka nieposiadająca osobowości prawnej) utworzona na podstawie ustaw, która nie jest jednostką sektora finansów publicznych oraz działająca w celu innym niż osiągnięcie zysku.

Organizacje pozarządowe w Polsce pełnią wiodącą rolę w przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu. Mogą podejmować bardzo elastyczne i wielokierunkowe działania na rzecz różnych grup społecznych. Uzupełniają też luki w systemie państwowym udzielając pomocy osobom, dla których pomoc społeczna nie ma wyspecjalizowanej oferty. Organizacje pozarządowe świadczą zwykle pomoc określonym grupom obywateli (ofiary przemocy w rodzinie, cudzoziemcy, osoby opuszczające zakłady karne. Realizują także zadania zlecone z zakresu administracji publicznej.